

og den kommunale forvaltning tillægges en særlig betydning på et tidligt tidspunkt«. Retfærdigvis skal siges, at ordvalget i selve fremstillingen er mere dæmpet. Fornuftigt nok lægger bogen sig i forlængelse af den eksisterende danske tradition. Forfatterne er dog lidt karrige med henvisningerne til denne, fx har Marselisborg-planen tidligere været behandlet flere steder i den danske litteratur, og sjovt nok synes Th. Geiger allerede at være glemt på Aarhus Universitet. Fremstillingen giver heller ikke indtryk af, at en bevidst byplanlægning havde større betydning for byens udvikling, i det mindste ikke før 1900. Både mulighederne og formentlig også ambitionerne var meget begrænsede. Af større tiltag nævnes kun Marselisborg-planen fra slutningen af 1890'erne, selv om mere intensive undersøgelser af den århusianske forvaltningspraksis fra slutningen af 1890'erne og frem mod 1920 formentlig ville afdække en lidt mere aktiv praksis end tidligere, ligesom det var tilfældet i København.

Ole Hyltoft

JOHANNES ELGVIN: *Friedrich av Hessen. Vekstår for Norge 1809-1813*. Oslo 2002. 295 sider.

Frederik af Hessen (1771-1845) var både svoger og fætter til Frederik VI og er i Danmark bedst kendt for sin militære rolle. Han var efter alt at dømme tidens bedste danske general, der slap godt fra sin rolle som øverstkommanderende for troppekorpsen i Holsten fra 1813 og siden fortsatte på denne post i hertugdømmerne i en årrække, efter 1836 tillige som statholder.

I Norge fik han den – set med eftertidens øjne – lidet misundelsesværdige opgave fra 1809 at efterfølge den populære statholder Christian August af Augustenborg, der døde i 1810 som tronfølger i Sverige, mens hans egen efterfølger i 1813 blev den danske tronfølger Christian Frederik, der unægtelig alle dage har været i fokus på grund af sin korte tid som norsk konge. Det har betydet, at Frederik af Hessens person og virketid i Norge har stået svagt belyst i historieskrivningen. Det har Johannes Elgvin villet råde bod på med denne bog. Om undertitlen skal siges, at den danske læser efter at have læst om nødtilstanden i Norge i 1812-13 måske vil undre sig. Men det drejer sig naturligvis om norsk vækst som nation betragtet, og det går som en rød tråd i fremstillingen, at Frederik af Hessen havde held til at kombinere sin loyalitet overfor Frederik VI med en udpræget forståelse for norske forhold. Der var ikke nationale modsætninger som sådan mellem statholder og befolkning.

I øvrigt fik Frederik af Hessen kun titel af vicesatholder på trods af, at han efter kort tid som øverstkommanderende – da Frederik Julius Kaas efter et kort intermezzo i Norge var taget hjem – tillige kom til at stå i spidsen for det civile styre. Det er hans virke i sidstnævnte rolle, der er genstand for Johannes Elgvins undersøgelse. Denne er foretaget med en minutiøs gennemgang af de sagskomplekser, vicesatholderen havde med at gøre, og ikke mindst er hver en skriftlig kontakt med kongen gået efter i sømmene. Hvad denne sidste angår, undgår man ikke et indtryk af en stædig stivstikker. Frederik VI har rollen som skurk i denne bog – kraftigt sekunderet af kancellipræsident Frederik Julius Kaas og hans træge Danske Kancelli i København.

Af talrige brikker samler Johannes Elgvin et billede af en vicesatholder, der om sig selv sagde, at han ikke var politiker – underforstået, han var først og fremmest militær. Ikke desto mindre blev han i Norge involveret i mangt og meget, som lå fjernt fra en mand med hans forudsætninger. Senere tiders beskyldninger for svaghed og uvirksomhed tilbagevises virkningsfuldt – de har

været forudfattede. Den humane Frederik af Hessen var uopholdeligt pligtopfyldende og gjorde, hvad han kunne under vanskelige økonomiske forhold. At han ikke var nogen nikkedukke, fremgår tydeligt af hans forhold til kongen. Slægtskabet gjorde ham utvivlsomt i stand til at tillade sig mangt og meget mere end de fleste, og det gjorde han – endda meget kraftigt i sine henvendelser i den seneste tid, da hungersnøden forværredes.

Alt dette er overbevisende demonstreret af Johannes Elgvin. Af og til rækker kildematerialet ikke til, og han må ty til formodninger. Dem er der en del af, og de falder nu pænt ud til vicesatholderens fordel. Men det er – om ikke andet – forståeligt.

Men hvad så? Johannes Elgvin kan ikke gøre Frederik af Hessen til nogen stor helt med afgørende politisk betydning. Han havde af gode grunde i modsætning til både forgænger og efterfølger hverken politiske intentioner eller visioner. Det har stået klart, og trods alle bestræbelser for at stille Frederik af Hessen i det gunstigst mulige lys, har den sobre Johannes Elgvin holdt sig fra at gå for vidt. Men det mål, at trække vicesatholderen frem af glemselens dystre skygger, er nået. For så vidt er der tale om en bog, der skulle og burde skrives.

Afsluttende må læseren forberede sig på en forunderlig oplevelse, når det gælder epilogen. Begyndelsen af denne har karakter af en forskningsoversigt med hensigtserklæringer om, hvad den netop gennemførte undersøgelse skal handle om! Et noget særpræget redaktionelt (mis)greb. Er det en klodset forlagskonsulents værk?

Anders Monrad Møller

JENS KUSK JENSEN: *Navigationens Udvikling – og lidt om hans liv og håndbøger*. Red. Erik Gøbel, Maritim Kontakt nr. 25, København 2003, 269 sider, kr. 198.-, ISBN 87-87947-09-9, ISSN 0106-7818.

Skibsfører Jens Kusk Jensen (1866-1936) er en person centralt placeret i dansk søfarts historie. Det skyldes hans »Haandbog«, der så at sige reddede en stor praktisk viden fra den sejlskibstid, som Jens Kusk Jensen selv var et barn af, men som han forlod til fordel for de dampskibe, der til søs var på vej til at blive næsten enerådende. Skæbnens ironi ville, at den håndbog, det kun med besvær lykkedes at få trykt i 1901, så mange år senere, da veteranskibe i stigende tal skulle restaureres og håndteres, har kunnet genoptrykkes med meget stor udbredelse til følge.

Pædagogisk var Jens Kusk Jensen langt forud for sin tid med en tæt kombination af praktisk erfaring og teoretisk indsigt. Dette kommer også til udtryk i hans »Navigationens Udvikling«, som i 1913 med instruktive tegninger og tekst i en snes hektograferede eksemplarer blev uddelt til en snæver kreds. Nu foreligger den omsider trykt i samme serie som hans særdeles interessante erindringer, der blev udgivet i 1995.

Kusk Jensens arbejdsmetode indbefattede også rekonstruktioner af ældre nautiske instrumenter, som han afprøvede for at være sikker på, hvordan de fungerede – for så vidt en ganske moderne etnologisk metode. Samtidig demonstrerede han sin teoretiske viden i regneeksemplerne i denne navigationshistorie, hvor man f.eks. ved at slå op på siderne 137-144 om breddemåling ved at »skyde« to solhøjder præsenteres for beregninger, der unægtelig giver en gammel matematisk student anledning til at iværksætte noget i retning af et genopfriskningskursus. Men Kusk Jensen var helt åbenbart også en pædagogisk begavelse, så man er i særdeles gode hænder i hans gennemgang af udviklingen